

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300 с.
5. Давыдов В. В. Учебная деятельность и моделирование / В. В. Давыдов, А. У. Варданян. – Ереван, 1981. – 201 с.
6. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність – наука і мистецтво / І. А. Зязюн // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету ім. Миколи Гоголя. – Ч. 1. – № 4. – Ніжин : НДПУ, 2002. – С. 5–11.
7. Кухарев Н. В. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества (опыт, критерии, измерения, прогнозирование) Ч. II / Н. В. Кухарев, В. С. Решетько. – Минск : Адукацыя і выхаванне, 1996. – 95 с.
8. Локшина С. М. Краткий словарь иностранных слов / С. М. Локшина. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 384 с.
9. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : [моногр.] / за загальною ред. І. А. Зязюна. – К. : Наукова думка, 2003. – 276 с.
10. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Слостенин. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
11. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1998. – Т. 2 – 440 с.

Анотація

М.А.Михаськова

Модель профессиональной деятельности преподавателя: категориальный анализ проблемы

В статье даётся интерпретация содержания терминов и понятий, которые раскрывают нормативные требования к педагогической работе в соответствии с современными социокультурными и экономическими условиями, а также раскрываются существующие подходы, которые выступают ориентирами организации профессиональной подготовки преподавателей высших учебных заведений.

Ключевые слова: педагогическая работа, квалификация, мастерство, профессионализм, профессиограмма.

Summary

М.А. Mykhas'kova

Model of Professional Activity of a Teacher: Categorical Analysis of the Problem

This article includes conception interpretation of terms and notions, which show regulatory demands of educational work according to modern social-cultural and economical conditions. These conceptions reveal existent approaches, which serve as organization guidingline of teachers professional improvement course in institutions of higher education.

Key words: educational work, ability, experience, professionalism, profессиogram.

Дата надходження статті: «4» вересня 2012 р.

УДК 17.023.31:364

О.В.НОВОСЬОЛОВ,

кандидат історичних наук

(м.Івано-Франківськ)

Сутнісна характеристика змісту поняття «соціокультурні чинники етновиховного простору загальноосвітнього навчального закладу»

Стаття присвячена аналізу соціально-культурного середовища як важливого фактора у формуванні та розвитку особистості на сучасному етапі у зв'язку з історичною та соціально-культурною моделлю розвитку країни.

Ключові слова: Соціокультурне середовище, соціокультурний підхід.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Функціонування, розвиток і саморозвиток системи формування соціокультурного етновиховного потенціалу особистості значною мірою залежить від визначення сукупності основних джерел, зумовлених його соціально-культурною детермінованістю. Пошук джерел формування духовного потенціалу в глибинних процесах соціокультурних впливів, середовищних взаємодіях, функціональних зв'язках макро і мікросоціумів стає актуальним. Це пояснюється посиленням впливу інтеграційних культурних процесів, які є могутнім фактором розв'язання глобальних проблем людства.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... Зміст поняття «соціокультурні чинники етновиховного простору» під тим чи іншим кутом зору вивчали всі гуманітарні дисципліни. Так, Е.Дюркгейм указував на вирішальне соціокультурне значення

явищ суспільного життя для духовного розвитку людини. Інтегровальним фактором соціального та духовного життя є колективний рефлекс. Його ідеї соціокультурної динаміки уможливили розгляд життєдіяльності людини в контексті соціокультурного простору.

Водночас констатуємо, що адекватне розуміння повноти взаємодії культури та суспільства із особистістю (особливо на рівні включеності самої особистості в цю взаємодію) як джерела її духовного розвитку все ще відсутнє. Тим не менше сучасні дослідження соціуму, соціально-педагогічної діяльності та масових форм виховної роботи, їхнє проектування й моделювання підтверджують зацікавленість науковою спільнотою у розв'язанні цієї проблеми. Особливий інтерес становить концепція Н.Крилової, на думку якої характеристика складної системи соціокультурних чинників буття ґрунтується на новому розумінні включення особистості в культурні взаємодії різних утворень – субкультурних, міжсубкультурних і транс-субкультурних [9, с.122]. Вона вважає, що особистість перебуває не в одному і однорідному середовищі, а в їх перехрещенні, що створює для неї постійне дифузне поле впливу субкультурних утворень. Ці висновки дали можливість автору узагальненіше викласти розуміння особливостей включення особистості в культуру на чотирьох рівнях: 1) ментальному; 2) індивідуально-культурному; 3) субкультурному й 4) транс-субкультурному.

Це дало змогу і визначити джерела формування духовного потенціалу особистості за умов сучасної етнокультурної ситуації. Так, перший – ментальний рівень – це ареал автономного індивідуального мікрокультурного простору, в якому особливе значення мають власні ставлення до реалій культури. У безпосередньому полі культурної діяльності, поведінки та спілкування (другий, індивідуально-культурний рівень) реалізується культурна свідомість і самосвідомість, в якій висвітлюється внутрішня сутність самого себе як суб'єкта: самоспоглядання, самопізнання свого духовного світу, оцінка можливостей, здібностей й самодіяльності. Отже, на перших двох рівнях основними джерелами духовного потенціалу особистості є самопізнання, самовиховання, самовдосконалення [7, с.334].

Третій субкультурний рівень – це близький для особистості етновиховний простір, субкультурний та національно-культурний. Останній забезпечує спілкування та комунікації на рівні соціальних груп і міжособистісних взаємодій. У його центрі є прояви безпосереднього впливу соціальних інститутів – родина, система освіти, мистецькі заклади, засоби масової інформації. Із визначення субкультури (особлива картина світу), а також із скоригованих нею елементів загальнонаціональної та загальнолюдської культури випливають джерела духовного потенціалу особистості, зокрема, його нормативно-регулятивні механізми. Найважливіша функція субкультури полягає в тому, що вона є життєво необхідною для становлення особистості та її етнізації. Отож, колективна життєдіяльність – основа людської індивідуальності є найістотношою духовною детермінантою.

У розвитку творчого потенціалу особистості слід враховувати особливості етновиховного простору в його широкому сенсі [5, с.291]: це складна структура суспільних, матеріальних і духовних чинників, у яких реалізується діяльність людини. Етновиховний простір є істотною умовою розвитку особистості; водночас під впливом діяльності людини середовище самозмінюється. Відтак проблеми взаємин людини із середовищем розглядаються в різних наукових дисциплінах і напрямках (філософія, психологія, педагогіка, соціальна екологія, соціологія та ін.) Отож, етновиховний простір є, передусім, підсистемою соціокультурного середовища, сукупністю історично сформованих чинників, обставин, ситуацій, тобто є цілісністю спеціально організованих педагогічних умов забезпечення розвитку особистості.

У широкому сенсі етновиховний простір розуміємо як структуру із кількох взаємозалежних рівнів: глобальний – загальносвітові тенденції розвитку культури, економіки, політики, освіти, глобально-інформаційних мереж та ін.; регіональний – освітня політика, культура, система освіти, життєдіяльність згідно соціальних і національних норм, звичаїв традицій, засобів масової комунікації; локальний – освітня установа (його мікрокультура, мікроклімат), найближче оточення, сім'я.

У вузькому сенсі етновиховний простір – це безпосереднє оточення індивіда. Зв'язок з ним може найвизначальнішою мірою впливати на становлення і розвиток людини [2, с.501].

Чимало дослідників розуміють соціокультурні чинники етновиховного простору як систему ключових факторів, що визначаються освітою і розвитком людини (впливають на освітні процеси; суспільно-політичний устрій країни; природне і соціокультурне середовище, в тому числі – педагогічне); засоби масової інформації; випадкові події.

Поняття «соціокультурні чинники етновиховного простору» розглядаємо як умову, здатну уф забезпечення формування основ нового культурно-освітнього та соціально-педагогічного мислення; пріоритет гуманістично-моральних цінностей, які вирізняють якісні характеристики – цілісність, автономність і відкритість. Соціокультурні чинники етновиховного простору створюють

умови для розвитку інтересу до об'єктивності освіти і актуальних перетворень суб'єктивності [6, с.111].

Таким чином, соціокультурними чинниками етновиховного простору є сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих в освітньому закладі психолого-педагогічних умов, а наслідками їхньої взаємодії є становлення особистості.

Актуальним кроком у вирішенні цих проблем є створення умов для досягнення успіхів кожним вихованцем, розуміючи, що бути успішним є обов'язковою потребою і з'являється вона з часу самоусвідомлення дитини як особистості.

В.Сухомлинський відзначав це у таких коментарях: «Даремна, безрезультатна праця і для дорослого стає осоружною, набридливою, безглуздою, а ми ж маємо справу з дітьми. Якщо дитина не бачить успіхів у своїй праці, вогник прагнення до знань згасає, в дитячому серці утворюється крижинка, яку не розтопити ніякими намаганнями доти, поки вогник знову не загориться; дитина втрачає віру в свої сили...».

Дитина, яка не може досягти успіхів у навчанні в силу свого інтелектуального розвитку або особливостей сприйняття навчального матеріалу, почувається нещасною. А учень, який не вмотивований на отримання знань і творчу діяльність при вивченні шкільних предметів, приречений на нудне існування в стінах навчального закладу [4, с.9].

Такі учні часто знаходять для себе засоби реалізації особистості і власних домагань в асоціальних стосунках і діях. «У правопорушеннях і злочинах найяскравіше відбивається залежність наслідків від причин», – такої думки був В. Сухомлинський. Тим значущою є проблема раціональної і змістовної організації позакласної діяльності й учнівського дозвілля.

Виховання школярів засобами захоплюючої й конкретної мети забезпечує комплексне вирішення виховних задач. Робота пліч-о-пліч з батьками допомагає створенню цілком інших стосунків у системі «батьки і діти»: спільна мрія – мета, спільна робота і спільна радість після досягнення цієї мети – згуртувало вчителів, учнів та батьків в один-єдиний міцний колектив.

І тут доречно звернутися до роздумів В.Сухомлинського щодо впливу етновиховного простору на виховання особистості, коли він стверджував, що колектив для людини має бути сферою самовираження полем, на якому можна показатись в усій красі та величі. Мовиться не лише про те, що кожен працює на благо колективу і суспільства, а й про те, що така діяльність духовно збагачує і оновлює всіх співучасників.

В.Сухомлинський був сміливим новатором у галузі оновлення змісту шкільної освіти в умовах єдиних та одноманітних навчальних планів і програм у колишньому СРСР. Навчально-виховний процес у Павлівській середній школі він органічно зінтегрував з усім найкращим у досвіді української народної педагогіки. Передусім, це стосується навчання, виховання і розвитку особистості у лоні рідної материнської мови, природи, праці, національної культури, історії родини та України з поступовим залученням до загальнолюдських вартостей тобто в умовах етновиховного простору [3, с.9].

Багато дослідників при вивченні соціокультурних чинників етновиховного простору застосовують теорію систем, підкреслюючи, що людина розглядається як складна, відкрита система, що саморозвивається. У психолого-педагогічних дослідженнях застосовується загальнонаукова методологія системного підходу, і зокрема теорія «синергетики». Проти традиційних наукових напрямів, (розглядають жорстко детерміновані явища, що реалізуються в замкнених системах), синергетика акцентує на вивченні систем відкритого типу та їх основних принципах: самоорганізація і саморегуляція. Вони взаємодіють із навколишнім середовищем, а їх особливістю є можливість гнучкої й недетермінованої ієрархії структурних елементів, що зумовлює інформаційно-енергетичну відкритість і активність систем унаслідок постійної взаємодії з іншими системами або зовнішнім середовищем [7, с.412].

Синергетичний підхід передбачає новий діалектичний зміст категорії детермінації, (ґрунтується на рівновірогідності випадкового і необхідного в житті складних систем). У житті будь-якої складної системи випадковість і необхідність, стійкість і нестійкість її станів взаємодоповнюються.

Згідно дослідження, розвиток особистості узалежнений від впливу систем (відкритих чи закритих), тобто від переваг індивідуального досвіду особистості. Педагогічні впливи певних систем формуватимуть відповідний індивідуально-психологічний уклад людини, яка згодом починає самостійно впливати на вибір зовнішніх зв'язків і відносин. Водночас чинником найуспішнішого розвитку індивіда є забезпечення його відкритої взаємодії (діалогу) в етновиховному просторі.

Системний аналіз проблем взаємодії соціокультурних чинників етновиховного простору зумовлює розгляд різних інтервалів часу (від коротких до тривалих), упродовж яких відбувалися зміни у світосприйнятті педагогів та учнів. Вони можуть бути безпосередньо зумовлені

структурними перетвореннями в житті суспільства, зародженням та розвитком нових тенденцій в культурі (наука, мистецтво), які формують ноосферне середовище, як відкриту систему. Взаємодія особистості з нею може здійснюватися безпосередньо (через органи чуттів та форм пізнання) і опосередковано (через освітні установи, їхню сукупність, педагогічну культуру) [8, с.5].

Структурними компонентами етновиховного простору є такі: просторово-семантичний:

➤ архітектурно-естетичне моделювання життєвого простору (архітектура будівлі, дизайн інтер'єрів, просторова структура навчальних і рекреаційних приміщень, можливість їхньої просторової трансформації);

➤ символічний простір (герб, гімн, традиції);

➤ змістовно-методичний: змістова сфера (концепції навчання і виховання, освітні та навчальні програми, навчальний план, підручники й навчальні посібники; форми і методи організації занять – уроків, дискусій, конференцій, екскурсій, дослідницькі товариства і гуртки, структури самоврядування);

➤ комунікаційно-організаційний компонент: особливості суб'єктів освітнього середовища (розподіл статусів і ролей, національно-культурні особливості приналежності учнів і педагогів, їх ціннісні орієнтації, стереотипи);

➤ комунікаційна сфера (стиль спілкування і викладання, просторова й соціальна щільність суб'єктів освіти, рівень скупченості);

➤ організаційні умови (особливості управлінської культури, наявність творчих об'єднань викладачів, ініціативних груп).

Типологізація етновиховного простору охоплює:

– стиль взаємодії всередині етновиховного простору (конкурентна – кооперативна, гуманістична – технократична);

– особливість ставлення до соціального досвіду і його передачі (традиційна – інноваційна, національна – універсальна);

– рівень творчої активності (творча – регламентована);

– спосіб взаємодії з зовнішнім середовищем (відкрита – замкнута).

Зазначимо, що типологія етновиховного простору не є сталою, оскільки в цьому можуть поєднуватися різні, іноді досить суперечливі умови [9, с.263].

Основа етновиховного простору творить ціннісно-сміслові домінанти сприйняття світу і людини, які відображені у філософських і психолого-педагогічних концепціях і можуть бути сформульовані (відрефлексовані) імпліцитно.

Окремі типи середовища охарактеризував Я.Корчак. Це: «догматичний», тип «безтурботного споживання», «зовнішнього лоску й кар'єри», «ідейний».

«Догматичний» – наявність жорстких традицій і авторитету, дисципліна і пасивність учнів;

«Безтурботний» – доброзичливе ставлення до вихованців, відсутність необхідної вимогливості, що формує пасивність і нездатність до діяльного, напруженого життя;

«Кар'єрний» – завзятість, діяльний прагматизм, байдужість до інших;

«Ідейне» (творче) середовище виховує відкриту і вільну особистість з високою самооцінкою, яка активно освоює й перетворює навколишній світ.

Творчий розвиток індивіда може здійснюватися одночасно в умовах кількох соціокультурних середовищ. Це організації, в яких особистість безпосередньо самостійно працює, активно взаємодіє з різними середовищами, що сприяє розкриттю її особистісних і професійно значущих якостей [5, с.314].

Висновки... На підставі аналізу різних наукових підходів доходимо до висновку про те, що механізм включення особистості у етнокультуру є своєрідним джерелом її духовного потенціалу. Перебуваючи у постійному взаємозв'язку і забезпечуючи цілісність культури як системи і створюючи основи для взаємозв'язку джерел формування духовного потенціалу етнокультурної сфери особистості, найістотнішим у їхній сукупності є етновиховний простір.

Список використаних джерел і літератури:

1. Аберкромби Н. Социологический словарь : пер. с англ. / Н. Аберкромби, С. Хилл, Б. С. Тернер. – Казань : изд-во Казанского университета, 1997.

2. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К. : Знання України, 2005. – 804 с.

3. Антоненко М. Гуманізм педагогічних нововведень В. О. Сухомлинського / М. Антоненко // Початкова школа. – 1997. – № 9.

4. Барабаш В. П. Народна дидактика у системі В. О. Сухомлинського / В. П. Барабаш, О. П. Бамбуркін // Початкова школа. – 1994. – С. 9–10.

5. Губерський Л. Культура, ідеологія, особистість. Методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К., 2002. – 577 с.

6. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
7. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / авт. кол. : В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К. : Навч. книга, 2003. – Кн. 3 : Модернізація освіти. – 2003. – 943 с.
8. Смотрицький Є. Освіта і ринок / Є. Смотрицький // Відкритий урок. – 2009. – № 5.
9. Соціологія : посіб. для студ. вищих навч. закл. / за ред. В. Г. Породяєнка. – К. : Видавничий центр «Академія», 1999. – 384 с.

Анотація
А.В.Новосілов

Суцностная характеристика содержания понятия «социокультурные факторы этновоспитательного пространства общеобразовательного учреждения»

Статья посвящена анализу социально-культурной среды как важного фактора в формировании и развитии личности на современном этапе в связи с исторической и социально-культурной моделью развития страны.

Ключевые слова: *социо культурная среда, социо-культурный подход.*

Summary

O.V.Novosiolov

Essential Characteristic of the Content of the Term «Sociocultural Factors of Ethno Educational Space of Educational Institution»

The article analyzes the socio-cultural environment as an important factor in the formation and personality development on the modern stage with regard to the historical and socio-cultural pattern of country development.

Key words: *socio-cultural approach, socio-cultural environment.*

Дата надходження статті: «25» вересня 2012 р.

УДК:37.015.31:177.022.1

Т.В.ОЛИНЕЦЬ,
викладач
(м.Кам'янець-Подільський)

Особливості формування крос-культурних цінностей студентів вищих навчальних закладів

У статті аналізуються особливості формування крос-культурних цінностей в юнацькому віці. Розглядаються основні підходи у розумінні крос-культурних цінностей у студентів вищих навчальних закладів та базові крос-культурні цінності.

Ключові слова: *крос-культурні цінності, юнацький вік, вищі навчальні заклади, діалогізм, комунікативність, толерантність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Необхідність формування крос-культурних цінностей у студентів вищів обумовлена глобалізаційними процесами у світі, прагненням України до євроінтеграції з Європейським Союзом, Болонським процесом, який зближує освітні системи, потребою у спеціалістах, які б могли співпрацювати з представниками різних етносів і культур.

Аналіз досліджень і публікацій... До питань крос-культурних цінностей у своїх дослідженнях зверталися І.Бех, О.Гулинська, Е.Заредінова, Т.Колосовська, М.Мід, В.Рошупкіна, Е.Хол, Д.Хупс та ін.

Формулювання цілей статті... Метою статті є дослідження особливостей формування крос-культурних цінностей у студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу... Вивчення проблеми формування крос-культурних цінностей студентів у виховній діяльності у вищих навчальних закладів передбачає визначення базового поняття дослідження.

У дисертаційному дослідженні В.Г.Рошупкіна формування крос-культурної грамотності у студентів здійснюється на основі відповідних цінностей і поєднується з розвитком у них рефлексії та крос-формуючої здатності до рефлексії з приводу крос-культурних цінностей, усвідомлення цінності своєї та іншої культури через міжпредметні зв'язки, зорієнтованості студентів на цінності та ціннісні стосунки на основі наступності, послідовності, систематичності у залученні їх до культури. Вчений доводить, що «для розуміння «чужої» культури необхідно виходити з прийнятої в ній системи цінностей, яка може не співпадати з системою цінностей рідної культури; а також розвиток у них позитивного ставлення до рідної та іншої культури, ціннісного бачення фактів і явищ обох культур (основа інтерпретації цінностей культури) [15, с.167].

Розвиваючи цю думку, О.А.Гулинська у крос-культурних цінностях виділяє цінності індивідуалізму і колективізму, що визначають особливості взаємодії людей у різних культурних